

**ROUND TABLE**  
**Productiviteit en Economische Groei: De Suriname Casus**  
**Presentatie: Rafiek Sheorajpanday**

**INLEIDING**

Geachte Minister van Handel, Industrie en Toerisme, de heer Z.E. Ferdinand Welzijn, geachte Governor van de CBvs, de heer Glen Gersie, geachte key note sprekers, dames en heren,

Het is mij een genoegen om namens de Surinaamse Bankiersvereniging te participeren in deze roundtable. Enkele weken geleden heeft de bekende econoom, dr Marein van Schaaijk, samen met de heren Steven Debipersad en Gerard Lau, voor het bankwezen een interactieve sessie gehouden, waarin de prognoses van de ontwikkeling van onze economie en belangrijke parameters daarvan, zoals BBP groei, inflatie, koersontwikkeling, fiscal deficit zijn behandeld. Daaruit bleek dat de snelste weg naar economische groei en koopkracht verbetering liep via verbetering van productiviteit. We kunnen niet genoeg benadrukken hoe belangrijk verbetering van productiviteit is voor ons allen. En elk initiatief dat bijdraagt aan productiviteitsverbetering verdiend onze ondersteuning. Wij willen dan ook om te beginnen het Ministerie van Handel, Industrie en Toerisme complimenteren met de organisatie van deze roundtable.

Als pannellid zal ik mij voornamelijk concentreren op de rol die het bankwezen kan spelen in de verbetering van productiviteit in Suriname. Ons is gevraagd om specifiek te zijn in onze aanbevelingen, zodat het belangrijkste doel van deze roundtable, namelijk de identificatie van een short list van concrete acties die onze economie kan transformeren, gerealiseerd kan worden.

Mijn presentatie is als volgt opgebouwd;

Allereerst zal ik het hebben over productiviteit van het bankwezen. Hoe productief c.q. efficiënt zijn onze banken en hoe kan deze verbeterd worden.

Vervolgens zal ik het hebben over de benutting van de mogelijkheden van meer toegang tot sneller internet en sluit af met access to finance.

**BIJDRAGE BANKWEZEN AAN PRODUCTIVITEITSVERBETERING**

Het bankwezen vervult enkele cruciale functies, namelijk als intermediair tussen huishoudens (burgers en bedrijven) met een geldoverschot en huishoudens met een financieringsbehoefte. Het bankwezen is daarmee de primaire financier (naast eigen vermogen) van het lokaal Surinaams bedrijfsleven en daarmee ook van innovatie, waaronder projecten die de productiviteit verbeteren. Ook faciliteert het bankwezen het betalingsverkeer, zowel nationaal als internationaal. Een efficiënt functionerend bankwezen is dan ook essentieel voor economische ontwikkeling.

Hoe kunnen banken bijdragen aan productiviteitsverbetering?

1. Door financiering van productiviteitsverbetering

Verbetering van de productiviteit kan gerealiseerd worden door scholing, maar ook door innovatie. Bij innovatie denken we vooral aan een nieuw product zoals een iPhone 8; maar, productiviteitsverbetering komt vooral ook door proces innovatie, waarbij de werkzaamheden met behulp van bijvoorbeeld IT, automatisering of mechanisatie efficiënter verricht kunnen worden. Hierbij dient er een goede kosten-baten analyse gemaakt worden om na te gaan of de geplande investering opweegt tegen de verwachte efficiency voordelen. Indien dat het geval is, zullen banken

dat graag financieren. Immers een efficiency voordeel levert een rendementsverbetering op, waarmee de bank terugbetaald kan worden.

Wij pleiten hierbij voor een gerichte aanpak, waarbij bedrijfsleven organisaties via gerichte programma's (zoals PUM) bedrijven ondersteunen met knowhow, immers je hoeft niet iedere keer het wiel weer uit te vinden; hieruit zouden concrete proces innovatie projecten bij bedrijven geïdentificeerd kunnen worden, welke bij een goede kosten-baten verhouding door banken gefinancierd kunnen worden. Eventueel kan een beroep op het garantiefonds van het NOB gedaan worden.

Bij access to finance komen we hierop terug.

## 2. Door zelf efficiënter te worden

De productiviteit van Surinaamse banken loopt achter bij die van de beter presterende banken in het Caribisch gebied. De indicator voor de operationele efficiency ofwel productiviteit van het bankwezen is de efficiency ratio. Deze ratio relateert de operationele lasten (dat zijn de totale bedrijfslasten minus de dotatie dubieuze debiteurenvoorzieningen) aan de verdiende baten. Een lagere ratio impliceert dat er minder operationele kosten zijn gemaakt per verdiende SRD. De norm voor de efficiency ratio ligt tussen de veertig en vijftig procent. De efficiency ratio van Surinaamse banken is circa 10%-punt hoger, dus slechter dan die van de efficiënte Caribische banken. Efficiëntere banken hebben een betere concurrentiepositie, maar kunnen door scherpere tarieven ook een breder nationaal economisch voordeel opleveren.

Belangrijk voor de verbetering van de efficiency is gebruik van technologie, namelijk digitalisering en meer samen te doen. Voor wat het eerste betreft zijn er diverse mogelijkheden. De introductie van mobile banking is een voorbeeld hiervan. Wij verwachten dat binnen een tijdsbestek van een jaar praktisch alle banken in Suriname mobile banking zullen aanbieden. Het implementeren van straight through processing kan efficiency voordelen met zich meebrengen.

Ook kunnen de banken door samen te werken nadelen vanwege de kleine schaal teniet doen. BNETS, dat door de banken is opgericht om het interbancair ATM en POS verkeer te faciliteren speelt hier een belangrijke rol in. De strategie van BNETS is erop gericht om zich te ontwikkelen van switch company naar een shared service center voor het bankwezen. Belangrijke m.n. backoffice processen kunnen door ze gezamenlijk in BNETS verband te verrichten goedkoper uitgevoerd worden. Zo wordt sedert dit jaar de cheques van banken door BNETS geprint. Vanaf deze maand worden de bankafschriften van enkele banken geprint, geenveloppeerd en gedistribueerd via BNETS.

## 3. Door een efficiënter betalingsverkeer

Suriname is nog voornamelijk een cash society. Dat brengt echter hoge kosten met zich mee, en is ook onveilig. Een transitie van cash naar giraal kan grote efficiency en veiligheidsvoordelen met zich meebrengen. Belangrijk is de mindshift en een goed functionerend giraal betalingssysteem. Banken hebben de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in girale betaalmogelijkheden, terwijl ook de introductie van het Suriname National Electronic Payment System (SNEPS) door de CBvS bijdraagt aan giralisering van het betalingsverkeer.

Een goede voorlichting / awareness building vanuit het bankwezen, maar ook vanuit bedrijfsleven en consumentenorganisaties is belangrijk om het giraliseringsproces te versnellen.

## **BROADBAND INITIATIEF TELESUR – IT CLUSTER – ONLINE PAYMENT**

Diverse studies van onder andere het International Telecommunication Union (ITU), McKinsey en Deloitte geven aan dat de beschikbaarheid van breedband internet een positieve invloed heeft op productiviteit en economische groei. Zo blijkt uit onderzoek dat een verdubbeling van de breedband

internet snelheid een toename van het GDP met 0,3%-punt kan bewerkstelligen. Wij juichen het initiatief van Telesur om meerdere gebieden aan te sluiten op breedband internet dan ook toe. Dat is een initiatief dat transformationeel kan zijn voor onze economie.

Een betere toegang tot snellere internet faciliteert e-commerce, waarbij online bedrijven een grotere markt kunnen bereiken, maar ook efficiëntere dienstverlening door onder andere banken, maar ook de overheid.

Als u het proces van het aanvragen van een geboorte uittreksel in ogenschouw neemt; je gaat naar de CBB waar je bent ingeschreven om SRD. 1.- te betalen. Met het betalingsbewijs ga je vervolgens naar CBB-Combe in een rij staan om met het betalingsbewijs de geboorte uittreksel aan te vragen. Na volgens mij 2 dagen kan je het weer komen ophalen.

Met een goede internetverbinding en een goede app kan dit proces veel efficiënter ingericht worden. Je vraagt online het geboorteuittreksel aan en het document wordt voor je gemaïld, eventueel nagezonden of opgehaald. De tijd in het verkeer, het wachten bij de CBB is er niet meer; en de uitbespaarde tijd kan productief worden besteed.

Suriname heeft een hoge internet penetratie; veel burgers hebben een smartphone. Alleen gebruiken we het meer voor sociale doeleinden, zoals facebook en nog te weinig voor business. Ik was het afgelopen weekend bij de Hackaton, waarbij tien groepen developers and designers binnen 24 uur probeerden om een app te bouwen. Het enthousiasme, de drive en spirit bij deze voornamelijk jonge IT-professionals was zeer groot. Bij de beoordeling van de gebouwde apps door de jury waren de commerciële mogelijkheden van de app een belangrijk criterium.

Wat daarbij naar voren kwam was dat er nog onvoldoende online betaalmogelijkheden zijn. Want als je, in het CBB voorbeeld de betaling moet plegen, dan kan dat nog niet. En zonder online betaal mogelijkheid zullen de mogelijkheden voor e-commerce en efficiëntere dienstverlening door bedrijven niet of onvoldoende benut kunnen worden. In 2004 is online banking in Suriname geïntroduceerd door de Hakrinbank en the next big thing in banking zal online payment zijn; de mogelijkheid om online betalingen te plegen vanuit een locale bankrekening, een soort Surinaamse paypal.

De aanbeveling hier is de oproep aan de banken om online payment met locale bankkaarten mogelijk te maken. De IT sector en het locale bedrijfsleven kan dan optimaal inspelen op de mogelijkheden van de betere toegang tot sneller internet.

### **ACCESS TO FINANCE**

Volgens diverse onderzoeken is er een positieve relatie tussen innovatie en de toegang tot kapitaal. Access to finance wordt beschouwd als een belangrijke bottleneck voor groei van ondernemingen. Een betere toegang tot financiering kan derhalve innovatie en productiviteitsverbetering stimuleren. Enkele zaken die het risico verbonden aan financieringen voor banken kan verminderen betreffen;

1. Kredietregistratie buro;
2. Register voor roerende goederen;
3. Wet op de jaarrekening.

Bovengenoemde zaken zijn reeds in voorbereiding door de overheid, wetgeving wordt ontwikkeld. En moet voortvarend worden geïmplementeerd.